Щоб люди не мізерніли / М. Слабошпицький // Літ. Україна. – 1992. – 13 лютого. – С. 5.; Kristeva J. La revolution du langage poetique: L'avant-garde a la fin du XIX sciecle / J. Kristeva. – Paris: Éditions du Seuil, 1974. – 645 p.; Kristeva J. Semeiotike: Recherches pour une semanalyse / J. Kristeva. – Paris: Éditions du Seuil, 1969. – 295 p.

Віталій Мацько, проф. (Хмельницький)

УДК 821. 161.2 31

ББК 83.3 (4УКР)

Вплив Тараса Шевченка на формування світогляду та розвиток творчої думки Богдана Лепкого

У статті розглядається концептуальний підхід до висвітлення української поетичної шевченкіани відомим українським письменником Б.Лепким. Розглядаються головні аспекти світоглядної позиції письменника, що формувалися під впливом творчості Т.Г.Шевченка. На конкретних прикладах потрактовується науковий принцип творення образу Кобзаря в обрамленні художнього слова.

Ключові слова: *поетична шевченкіана, аналіз, теорія та історія літератури, Кобзар,концептуальне прочитання, Тарас Шевченко.*

Matsko Vitaliy Taras Shevchenko's influence on world view formation and creative thought creation of Bohdan Lepkiy.

This article deals with the conceptual approach to Ukrainian poetic Shevchenkiana of well-known Ukrainian writer B. Lepkiy. Main aspects of world view writer's position formed under Shevchenko's influence are discussed. The scientific principle of Kobzar's image creation in artistic words is dealt with using particular examples.

Key words*: poetic Shevchenkiana, analysis, theory and history of literature, Kobzar, conceptual reading and Taras Shevchenko.*

Творчу спадщину Б.Лепкого досліджували відомі літературознавці Ф.Погребенник, Є.Пеленський, М.Ткачук, О.Нахлік, М.Ільницький, В.Качкан та інші [Погребенник 1993; Пеленський 1943; Ткачук 2005; Нахлік 1997; Ільницький 1991; Качкан 1994], а отже, щось нове, вагоме сказати важко. Одначе ми завважили, що досі українську поетичну шевченкіану письменника не розглядали в літературознавчому ключі. Тому мета роботи полягає в тому, аби донести до наукової та читацької аудиторії авторське концепцію образу свободи крізь призму Шевченкової постаті.

Приступаючи до викладу основного матеріалу, завважимо: в сучасному літературознавстві утвердилася думка, що час національних історій літератур, які оперують даними лише внутрішнього розвитку, без виходу на світовий літературний процес, уже безповоротно минув. Відтак найвизначніші письменники кожного народу належать водночас світовій літературі та людству. Для авторів, що пишуть мовами обмеженого користування, майже єдиний шлях – переклад на найвищому художньому рівні. Дедалі ширше Шевченкова творчість входить як естетична цінність в інші літератури. Він давно був знаний у колах українських імігрантів як поет-патріот, символ єдиної, але навіки втраченої Вітчизни, в наукових колах – як об'єкт дослідження. Тепер ширша іноземна читацька аудиторія призвичаюється сприймати творчість Т. Шевченка як художнє втілення історичної пам'яті українського народу, як одну із найяскравіших сторінок у світовій літературі нарівні з творчістю О.Пушкіна, Л.Толстого, Дж. Ґ. Байрона, В. Вітмена тощо. До славної когорти перекладачів Т.Шевченка польською мовою належить і Богдан Лепкий.

Як літературознавець, як поет, прозаїк, інтелектуал з вищою європейською освітою, він до своїх праць ставився відповідально. Науковцями доведено, що за кількістю написаного Б. Лепкий поступається в українській літературі лише І. Франкові. Творча спадщина Б. Лепкого складає понад 80 власних книг; він був упорядником і видавцем 62 томів творів української класики з ґрунтовними дослідженнями, примітками, коментарями. Бібліографія праць письменника нараховує до тисячі позицій. Він був перекладачем, але ж і його твори перекладено польською, португальською, російською, чеською, німецькою, англійською, угорською, сербською мовами. Літературознавець-Лепкий – автор досліджень «Василь Стефаник» (Львів, 1903), «Про житє великого поета Тараса Шевченка…» (Львів, 1911), «Маркіян Шашкевич: Характеристики українських письменників» (Коломия, 1912), «Про Шевченків «Кобзар» (Львів, 1914), «Чим жива українська література?» (Відень, 1915), «Про життя і твори Тараса Шевченка» (Вецляр, 1918), «Незабутні» (Берлін, 1921), «Пушкін» (1939), двотомного науково-популярного «Начерку історії української літератури» (Коломия, т. 1. – 1909; т. 2. – 1912), праці «Наше письменство: Короткий огляд української літератури від найдавніших до теперішніх часів»

(Краків, 1941). У співавторстві з Павлом Зайцевим перекладав польською твори Т. Шевченка (книга «Т. Шевченко. Поезія» (Варшава, 1936), опрацював бібліографію творів Т. Шевченка у перекладах польською. Зредагував твори Т.Шевченка у XIV томах українською («Повне видання творів Т. Шевченка») й здійснив подібне видання польською мовами. Як художник залишив ілюстрації до творів Т. Шевченка та інших українських авторів. Б. Лепкий здійснив науково-текстологічну та редакторську підготовку одно-, три- і п'ятитомника поезій та прози Т. Шевченка (вийшли 1918 – 1920 в «Українській Накладні»; Київ – Лейпціг – Коломия; останнє – з життєписом, коментарями, увагами і поясненнями), підготував до друку кілька популярних однотомних видань Шевченківського «Кобзаря» та поему «Гайдамаки»; опрацював бібліографію творів Т. Шевченка у перекладах польською мовою.

Наведені приклади творчої робітні письменника свідчать, що його світогляд формувався значною мірою під впливом передових ідей Т.Шевченка. Образ останнього, його вірші, мистецькі твори у світосприйняття юного Богдана ввійшли із середньошкільних років, цьому сприяв домашній учитель Дмитро Бахталовський, і, не меншою мірою, батько, в якого була власна бібліотека. Унісонуючи наведеній тезі, зішлемося на вислів М.Ільницького, який, посилаючись на І.Франка, резюмує: "Згадаймо, що І.Франко один з головних принципів Шевченкової етики вбачав у міцності родинно-патріархальних устроїв, у священості сім'ї" [2, 14]. І додамо щиро українській, патріотичній. Саме тому поет звертається до шевченківської тематики. Цикл «Шевченко» виписано вдумливо, з глибоким пієтетом до Кобзаря. Якщо людину можна ув'язнити, знущатися з неї, то силу духу, вільну думку ніяк не знищити – ось той імператив, що живить поезію Б.Лепкого «Суд над поетом». Вірш «Умер поет» [Ільницький 1991: 196] написано, як й усі інші, в раціональній концепції. Людину і світ зображено природно, за канонами тогочасного літературного стилю. Твір присвячено невеселій події – смерті Шевченка. Проте у ньому лунає оптимізм, адже фізична смерть генія не зумовлює духовну. Геній залишається живим у своїй спадщині, в друкованому слові, його ідеї не знають часових меж і не втрачають актуальності вовіки: А там народ, цілий народ, як море, Бентежиться, іде вперед, шумить... Не вмер поет — його втомило горе, Схилив чоло і задрімав на мить.

Про те, що Кобзар справив сильний вплив на формування світогляду Богдана Лепкого свідчить вірш «До Тарасових поезій». Саме до них, як спраглий до джерела, не раз припадав письменник, живучи і в Україні, і в Польщі. Він захоплено, емоційно, з естетичних настанов, чуттєво входить у світ поезії Шевченка. При цьому антитезно, риторично занотовує, читачам даючи підказку: «Чи в землі тільки чару небесного, Чи з небес тільки земного взялося? Так багато у тобі чудесного В одну пісню сплелось і зв'язалося!».

На відміну від В.Єзерського (1890 – 1963), який народився в українському місті Ізяславі, освіту здобув у вінницькій гімназій, а жив у Москві й там написав біографічний роман «Шевченко» російською мовою, Богдан Лепкий про Кобзаря писав виключно українською мовою. Твір В'ячеслава Єзерського вперше переклав українською мовою автор цієї статті [Єзерський 2007]. Ознайомившись з ним, відомий літературознавець Анатолій Погрібний у листі до перекладача писав: «Дорогий Віталію! Дякую! Роман В.Єзерського з інтересом прочитав. Ніскільки не гірше, ніж в Оксани Іваненко чи Гната Хоткевича. Ви зробили винятково корисну і благородну справу, повернувши цей роман» [Краєзнавець 20012: 119]. І Богдан Лепкий возвеличив ім'я Шевченка в прозі. Він є автором повної біографії Тараса Шевченка, яку написав на основі всіх доступних друкованих матеріалів.

Отже, твори Кобзаря перебували в епіцентрі його культурно-просвітницької роботи як на літературних вечорах різних років, так і під час роботи Лепкого в таборі для військовополонених у німецькому Вецлері. Та найбільшу увагу образу Кобзаря він приділяв саме як науковець. Про науковця Лепкого, шевченкознавця є уже чимало розвідок. Лише додамо, що монографія «Про життя і твори Тараса Шевченка» складається з 23 розділів і носить описовий, ознайомчий характер. Але, на щастя, праця Б.Лепкого не становить жодної перешкоди і для сучасного дослідника, адже у ній змодельовано зорення (вислів Є.Маланюка), образ Т.Шевченка дослідником початку XX століття і кожен рядок пройшов крізь мисленнєву інтенцію письменника, пройнятий українською національною ідеєю, а отже, доносить до нас, читачів XXI століття, живий образ класика української літератури, котрий жив і працював у позаминулому столітті – Тараса Шевченка. Названі твори Б.Лепкого органічно влились у русло ліричної та дослідницької Шевченкіани, розпочатої ще в 40 – 60-х рр. XIX століття, Г.Андрузьким, О.Афанасьєвим-Чужбинським, О.Корсуном, В.Забілою, М.Максимовичем, О.Навроцьким, О.Кониським, П.Кулішем, В.Куликом, В.Александровим, Ю.Федьковичем і продовженої в 70 – 80-х рр. Б.Грінченком, І.Франком, І.Манжурою, Дніпровою Чайкою, Лесею Українкою та іншими інтерпретаторами літературного образу Кобзаря. Традиції Б.Лепкого у даній царині знайшли розвиток у вітчизняній поезії кінця XX початку XXI століття.

Література: *Погребенник 1993*: Погребенник Ф. Богдан Лепкий. – К.: Знання України, 1993. – 64 с. ; *Пеленський 1943*: Пеленський Є. Ю. Богдан Лепкий: Творчий шлях – Бібліографія творів. – Краків –

Львів: Укр. вид-во, 1943. – 55 с.; *Ткачук 2005*: Ткачук М. Модерністський дискурс лірики та новел Б.Лепкого. – Тернопіль: ТНПУ, 2005. – 128 с.; *Нахлік 1997*: Нахлік О. Сповідь і роздуми: (Філософія Богдана Лепкого-поета) //Слово і час. – 1997. – № 11-12. – С. 26 – 30; *Ільницький 1991*: Ільницький М. «Найпопулярніша постать на галицькому грунті...» // Лепкий Б.С. Твори: В 2-х т. – К.: Дніпро, 1991. – Т. 1. – С.5 – 30; *Качкан 1994*: Качкан В. У ключі української ментальності: Б. Лепкий // Качкан В. А. Українське народознавство в іменах: У 2-х ч. – К., 1994. – Ч. 1. – С. 243 – 252.; *Єзерський 2007*: Єзерський В'ячеслав. Шевченко. – Хмельницький: Просвіта, 2007. – 265 с.; *Краєзнавець 2012:* Краєзнавець Хмельниччини: науково-краєзнавчий збірник /гол.ред. Л.В.Баженов. - Кам'янець-Подільський: К.-П. ун-т ім. І.Огієнка, 2012. – Вип. 3. – 176 с.

Миронюк В.М., доц. (Рівне)

УДК 821.161.2"18-19"
ББК 83.3(4 Укр)

Семантика колористичних образів у прозі Богдана Лепкого

У статті розглянуто семантичні особливості колористики творів Богдана Лепкого. Проаналізовано значення і функції колористичних образів у формуванні індивідуального стилю письменника.

***Ключові слова**: колір, кольорова гама, колористика, колористичні асоціації, семантика кольору.*

Myroniuk V.M.The semantics of color images in prose of B. Lepkyi

The article deals with semantical peculiarities of colour pattern in B. Lepkyi works. The meaning and functions of colourful images in the formation of writer's individual style are analyzed.

***Key words**: colour, colorful palette, colour pattern, colouristic associations, semantics of colour.*

У сучасних наукових студіях важливе місце посідає дослідження колористики. У західноєвропейській та вітчизняній філологічній науці цю проблему досить ґрунтовно вивчали такі вчені, як О. О. Потебня, Б. О. Ларін, В. В. Виноградов, Г. О. Винокур, Р. О. Якобсон, М. О. Карпенко, А. К. Мойсієнко, Д. М. Шмельов та ін. Зокрема, відома класифікація кольорономінантів за фізичними параметрами Л. М. Миронової, за частотністю вживання В. А. Москович, за подібністю у психолінгвістичному аспекті Р. М. Фрумкіної, за структурно-семантичними типами А. П. Кириченко, за словотвірною структурою О. М. Дзівак, за подібністю в історичному аспекті Н. Б. Бахіліної, за ієрархією Л. О. Пустовіт. Попри такий широкий спектр дослідження колористики, проблеми аналізу творів Богдана Лепкого залишаються ще на периферії наукових пошуків.

Метою нашої статті є багатоаспектний системний аналіз колористичних образів, використаних у творах Богдана Лепкого воєнного циклу («Дзвони», «Душа», «Вечір», «Під Великдень на чужині»).

Прозова творчість Богдана Лепкого посідає належне місце серед тих, хто стояв біля витоків поліфонічного художнього полотна зламу XIX – XX століть, чия духовно-світоглядна спадщина увібрала в себе основні тенденції художнього мислення того складного періоду – від класичного реалізму до модернізму.

У Богдана Лепкого своєрідне поетичне бачення світу, а одним з важливих засобів відтворення такого світобачення, яке найбільше виявляється у підтекстах його творів – епітети. Епітетами письменник не стільки індивідуалізує чи конкретизує описуване (предмети, явища, героїв тощо), скільки надає певного емоційного забарвлення, створює підкреслено емоційний фон, що завжди пов'язаний з певним підтекстовим забарвленням. Епітет у Богдана Лепкого – це своєрідна апеляція до головного вираження, що домінує над іншим асоціативним зв'язком. Митець за допомогою яскравих і влучних означень (і немає значення, чи це традиційно народний, чи глибоко індивідуальний, художньо новаторський епітет) робить психологічно-емоційну «витяжку» із зображуваної ним дійсності, кристалізує її життєво важливі моменти. Часто епітет стає поетично-концептуальним центром всього висловлювання, забарвлюючи семантичне поле звичайних слів унікально емоційними й смисловими нюансами.

Пошук рідкісного епітета, вибір суттєвої ознаки серед несуттєвих характеризує не лише поетичну свідомість письменника, але й свідомість його епохи. У яскравому, влучному епітеті знаходяться риси, закономірні для художнього мислення письменника, який прагне захопити якомога ширший обрій людської душі, показати її неординарність і багатогранність. Історія епітета, – як зауважив академік О. Веселовський, – це історія поетичного стилю в скороченому вигляді. І не лише стилю, але і поетичної свідомості від її антропологічних начал та їх вираження в слові до їх закріплення у ряди формул [Веселовский 1989: 59].